

WPROWADZENIE

Artykuły zebrane w niniejszym numerze powstały na podstawie referatów naukowych wygłoszonych podczas konferencji międzynarodowej „Quo vadis Europo? Integrująca się Europa w procesie zmian”, która odbyła się 19-20 września 2013 r. w Krakowie. Okazją do spotkania były zorganizowane przez Instytut Europeistyki UJ obchody dwudziestolecia istnienia na Uniwersytecie Jagiellońskim studiów europejskich.

Tematem przewodnim konferencji były współczesne zmiany społeczne, ekonomiczne i polityczne oraz ich wpływ na przemiany i kierunki rozwoju Unii Europejskiej. To dynamiczne ujęcie czynników wpływu i samej integracji wydaje się nam kluczowe dla zrozumienia gwałtownie zmieniającej się rzeczywistości w Europie. Wiąże się ono z pojęciem europeizacji, które można rozumieć przynajmniej na cztery różne sposoby. Po pierwsze, oznacza ono proces wzbogacania wiedzy o przebiegu integracji europejskiej i funkcjonowaniu Unii Europejskiej. W praktyce przekłada się ona na umiejętność działania w ramach procesu integracji. Po drugie, europeizacja oznacza ciąg powiązanych ze sobą zmian instytucjonalnych, czyli przyjmowanie przez społeczeństwa państw narodowych porządku instytucjonalnego związanego z funkcjonowaniem UE. Po trzecie, europeizacja to proces poznawania kultury europejskiej, poznawania tej swoistej dla integrującej się Europy „różnorodności w jedności”. Po czwarte wreszcie, europeizacja to wspólnotowe (z innymi Europejczykami) nadawanie sensów otaczającej rzeczywistości, to w istocie rzeczy kreowanie elementów wspólnej kultury europejskiej.

Oczywiście tak różnorodnie rozumiana europeizacja przejawia się w różnych sferach procesu integracji: politycznej, ekonomicznej, społecznej i kulturowej. Ale co chyba ważniejsze, unaocznia kluczowe problemy związane z funkcjonowaniem Unii Europejskiej. Uzmysławia i ilustruje skomplikowaną kwestię rozwiązania szeregu napięć i dylematów w procesie integracji europejskiej. Między podtrzymaniem podmiotowości państw narodowych z jednej strony a realizacją celów wspólnotowych z drugiej. Między realizacją partykularnych interesów różnie wyodrębnionych grup społecznych a zapewnieniem praw wszystkim Europejczykom. Między potwierdzaniem i rozwija-

niem wspólnego systemu wartości określającego tożsamość europejską a pragnieniem kultywowania i podtrzymywania odmienności kultury europejskiej we wszystkich jej odmianach. Wreszcie między realizacją w ramach integracji europejskiej idei „ojczyzny Europy” i „Europy ojczyzn”. Celem konferencji było przybliżenie nas do rozumienia sensów zachodzących w Europie zmian wywołanych przez proces integracji lub z nim związanych.

Konferencja skupiła wielu polskich i międzynarodowych ekspertów z dziedziny integracji europejskiej. Podejmowano wiele szczegółowych problemów, począwszy od kryzysu strefy euro, przez zmiany porządku instytucjonalnego i prawnego Unii Europejskiej, proces europeizacji, migracje europejskie, po kwestię konstrukcji i rekonstrukcji tożsamości europejskiej. Tym samym tematyka konferencji obejmowała szerokie spektrum zagadnień, odzwierciedlając interdyscyplinarność badań europeistycznych oraz wieloaspektowość procesów integracyjnych w Europie.

Teksty, które prezentujemy w tym numerze, dotyczą w szczególności czterech zasadniczych obszarów tematycznych. Są to: 1) przekształcenia systemu aksjologicznego i związane z nimi szeroko rozumiane kwestie przemian tożsamości europejskiej, 2) proces europeizacji, 3) kryzys finansowy i polityki gospodarcze UE oraz 4) przyszłość Unii Europejskiej i miejsce, jakie zajmuje ona na arenie światowej.

Niniejszy numer rozpoczyna tekst prof. Idesbalda Goddeerisa, który zwraca uwagę na dynamikę przemian tożsamości europejskiej oraz nieustannie odtwarzany proces negocjowania i renegocjowania granic Europy. Autor podkreśla znaczenie symbolicznych podziałów Europy, w tym przede wszystkim klasycznego już podziału na Wschód i Zachód.

Pytania o granice Europy oraz wartości europejskie jako potencjalnie konstytutywne elementy tożsamości europejskiej wracają także w artykule prof. Vincenta Dujardina, który konstruuje swoistą paralelę między problemami współczesnej Belgii, miotającej się między solidarnością a subsydiarnością, a wyzwaniem, z jakimi boryka się obecnie Europa.

Istotę wartości europejskich podkreśla również prof. Francesco Sidoti, koncentrując uwagę na analizie znaczenia koncepcji *klasycznej* Europy. Na podstawie badań prowadzonych w ramach projektu edukacyjnego, którego zasadnicze elementy przedstawia w swoim tekście Mariateresa Gammone, Sidoti wskazuje na niezwykle inkluzywną naturę kategorii Europy klasycznej, analizując jej tradycyjne źródła i współczesne możliwości aplikacyjne.

Punktem wyjścia dla prac Sidotiego i Gammone były badania młodzieży. Podobna perspektywa pojawia się także u Kariny Oborune oraz dr Kingi Gajdy, które na podstawie zachowań młodzieży opisują zachodzące współcześnie w Europie procesy tożsamościowe. Oborune zadaje pytanie o wpływ programu wymiany młodzieży akademickiej Erasmus na tworzenie tożsamości europejskiej, Gajda z kolei przyjmuje szerszą perspektywę, opisując współczesne przemiany tożsamości młodzieży w kontekście mobilności europejskiej i transkulturowości.

Istotną rolę w procesie konstrukcji tożsamości europejskiej odgrywa polityka językowa. Analizuje to dr Maria Stoicheva, badając problem wielojęzyczności w rozwoju poczucia wspólnotowości wśród mieszkańców Europy.

Na inną kwestię – choć także wpisującą się w kontekst polityk europejskich mających wpływ na rozwój tożsamości europejskiej – zwraca uwagę dr Monika Łukasik-Duszyńska, opisując politykę komunikowania się w ramach Unii Europejskiej. Autorka na podstawie analizy frekwencji w wyborach europejskich i referendum wyciąga wniosek o konieczności zastosowania działań włączających i angażujących obywateli, które ukierunkowane byłyby na stworzenie dialogu i wzmocnienie partycypacji Europejczyków.

Problematyka komunikacji pojawia się także w tekście dr Marty Ryniejskiej-Kiełdanowicz, która – inaczej niż Łukasik-Duszyńska – koncentruje się nie na wewnętrznych, a na zewnętrznych aspektach funkcjonowania Unii Europejskiej. Głównym przedmiotem jej zainteresowania jest tzw. dyplomacja kulturalna jako przykład miękkiego oddziaływania UE, który w istotnym stopniu przyczynia się do kształtowania wizerunku UE i wspiera realizację jej interesów.

Drugi analizowany w niniejszym numerze obszar tematyczny dotyczy kwestii europeizacji, która tu dyskutowana jest w perspektywie regionalnej i odnosi się do przemian zachodzących na Bałkanach. Dr Dominika Mikucka-Wójtowicz w swojej pracy podejmuje próbę konceptualizacji procesu europeizacji partii i systemów partyjnych, opisując konkretne przykłady z Serbii i Chorwacji.

Monika Eriksen z kolei proponuje spojrzeć na europeizację nie przez pryzmat przemian systemu politycznego, lecz poprzez odwołanie się do kwestii tożsamości. Autorka zwraca uwagę na fakt, że proces europeizacji niesie ze sobą potrzebę tworzenia i podtrzymywania poczucia ogólnoeuropejskiej wspólnotowości, co w regionach tak skonfliktowanych jak Bałkany, w tym analizowane przez nią Bośnia i Hercegowina oraz Kosowo, jest znacznym wyzwaniem, problemy tożsamości etnicznej i narodowej są tam bowiem niezwykle silne, stanowiąc istotne zarzewie konfliktów.

Kwestie etniczne, językowe i religijne powracają także w pracy dr. Krzysztofa Koźbiała, który opisuje proces integracji Czarnogóry z Unią Europejską, przedstawiając związane z nim szanse i stojące przed Czarnogórą wyzwania.

Trzecia prezentowana tu perspektywa dotyczy ważnych wyzwań ekonomicznych mających kluczowe znaczenie dla dalszego rozwoju procesów integracyjnych w Europie. Marcin Koczor i Luca Lionello przedstawiają problem kryzysu w strefie euro i podejmowanych na jego skutek działań reformujących Unię Gospodarczą i Walutową. Koczor koncentruje się na analizie reformy procesu zarządzania gospodarczego w strefie euro i opisuje skuteczność wprowadzanych w jego ramach instrumentów i mechanizmów mogących potencjalnie zapobiegać przyszłym zakłóceniom. Lionello z kolei stawia problem kryzysu i reformy w szerszym kontekście procesów integracyjnych, sugerując, że ostatni kryzys finansowy ukazał istotne ograniczenia modelu funkcjonalistycznego, wskazując na potrzebę wzmocnienia i pogłębienia procesów integracyjnych oraz powrotu do projektu konstytucjonalizacji Unii.

Kwestie polityk gospodarczych podejmuje także w swojej pracy dr Katarzyna Kosiorek. Autorka dokonuje w niej oceny wpływu procedury współdecydowania na kształt reformy Wspólnej Polityki Rolnej (2014-2020). Zaprezentowany przez nią tekst jest systematycznym studium przebiegu reformy polityki rolnej, zawierającym krytyczną analizę zakresu wpływu przyjętej procedury decyzyjnej na wyniki tejże reformy.

Ostatni kryzys finansowy i gospodarczy, dyskutowany z perspektywy ekonomicznej przez Koczor i Lionello, jest też punktem wyjścia dla badań Aleksandry Sojki. Napisała przez nią z perspektywy socjologicznej tekst poświęcony jest problemowi zaufania i nieufności obywateli Europy Środkowo-Wschodniej do instytucji unijnych i całego projektu integracyjnego. W szczególności autorkę interesują zmiany, jakie dokonały się w tym obszarze na skutek ostatnich wyzwań gospodarczych.

Tematem zamykającym zebrane w tym numerze teksty jest pytanie o pozycję Unii Europejskiej w świecie i przyszłość projektu integracyjnego. Dr Grzegorz Ronek opisuje specyficzną pozycję Wielkiej Brytanii w UE. Zwraca uwagę na fakt, że choć Wielka Brytania wspierała wiele inicjatyw europejskich, a sama kwestia europejska stanowiła ważny element wewnętrznej polityki kraju, jej uczestnictwo w procesach integracyjnych było zawsze bardzo wybiórcze. Główną przyczyną zaangażowania Wielkiej Brytanii w UE (wcześniej EWG) była potrzeba przezwyciężenia trudności gospodarczych. Chodziło więc o poczucie wspólnoty interesów. Pytanie o to, czy i na ile trwanie w Unii Europejskiej jest wciąż postrzegane jako korzystne dla realizacji interesów brytyjskich, powraca w kontekście ostatniego kryzysu gospodarczego. W tym sensie Wielka Brytania i tocząca się w niej dyskusja o sprawy europejskie stanowi niezwykle ważny punkt odniesienia dla szerszej debaty o istotę Unii Europejskiej i jej przyszłość.

Ostatnim prezentowanym tu tekstem jest praca prof. Janusza Hryniewicza, który opisuje pozycję Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej. Autor dyskutuje tzw. Pax Americana, który definiuje w kategoriach dominacji USA we współczesnych stosunkach gospodarczych i politycznych, w kontekście Pax Britannica, a więc stawania się i schyłku politycznej siły Wielkiej Brytanii. Tym samym autor przenosi dyskusję o pozycji Unii Europejskiej na płaszczyznę światową, konkludując, że w perspektywie najbliższego dwudziestolecia Stany Zjednoczone staną się najważniejszym państwem świata zachodniego.

*Dariusz Niedźwiedzki
Joanna Orzechowska-Waślawska*